

פירוש הרמב"ן על התורה. יו"ל ע"פ דפוסים ראשונים, עם תיקונים ושינויי נוסחאות, השלמות ומובאות ותוספות, ציונים ומקורות. עם הפירושים תכלת מרדכי, כור זהב וכסף מזוקק, ועם קונטרס הערות מאת רבי מאיר אריק. מהדורה חדשה. ירושלים, מכון ירושלים, תש"פ. שלושה כרכים. (02-6510627)

לפני ט"ו שנים יצאה לאור בפעם הראשונה מהדורה משובחת זו, הכוללת את הרמב"ן וכמה ממפרשיו מוגהים ומתוקנים. אמנם לא נעשה שימוש בכתבי יד בהגהת נוסח הרמב"ן, אך הרב דביר, מהדיר מהדורת 'בית היין' של פירוש הרמב"ן שנוסחה נבחר לבסיס מהדורת מכון ירושלים, טוען שדפוס ליסבון רמ"ט מדויק ביותר, ובעזרת השוואה לדפוס רומי רל"ג ושימוש בעיון וסברה אפשר להגיע לנוסח ה'נכון' של פירוש הרמב"ן על התורה בלי להשתמש בכתבי היד. יתכן. בכל עמוד נמצא אם-כן פירוש הרמב"ן עם מפרשיו, כולם עם מראי מקום מדויקים, ומדור של הערות מרחיבות ומשלימות. סימנים כעין כף יד מפנים ל'ליקוטי הרמב"ן' - הפניות בסוף הספר לכל המקומות המפוזרים בפירוש הרמב"ן על התורה שמפרשים או מעירים על מילים אלו, ויש בכך תועלת רבה. חבל שלא נוספו הפסוקים עצמם בראשי העמודים, זה יכול היה להאיר את העיניים. בכל אופן מדובר עתה במהדורה מחודשת ומתוקנת ומשובחת בשלושה כרכים, שמקרב את לימוד הרמב"ן לאמיתו ללבבות הלומדים.

פסח לה'. עיונים בהלכות קרבן פסח. הראל דביר. יד בנימין, תשפ"א. תקפה עמ'.
(hareldvir21@gmail.com)

הרב דביר הוא תלמיד חכם וחוקר תורני חריף ובקיא, שפרסם כבר עשרות מאמרים בנושאים תורניים שונים בכתבי עת מגוונים. הוא משמש עתה כחוקר במכון צמ"ת שבאלון שבות, וכאחד מעורכי הירחון התורני האלקטרוני 'האוצר' שיצא לאור מטעם משתתפי פורום 'אוצר החכמה'. בספר זה הוא אסף עשרים ממאמריו, שרובם פורסמו בעבר על גבי במות שונות (בעיקר 'מעלין בקודש' ו'האוצר'), בענייני קרבן הפסח, טהרתו ודרכי אכילתו, וכן בענייני פסח שני. מדובר במאמרים למדניים עמוקים עם נטייה לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, אך עם הסתייגות המחבר מהכרעת ההלכה בנושאים שנידונו רק מעט בפוסקים, ושאינם עדיין לצערנו הלכה למעשה. במבוא המיוחד והמעניין שלו הוא מסביר את השיטות השונות הקיימות בראשונים ביחס למיוחדות ההלכתית והמחשבתית של קרבן הפסח, ולא מתעלם מהעובדה שהוא הקרבן הקרוב ביותר להיות קרב בפועל גם בזמן הזה - אם כי לא איכשר עדיין דרא, לדעתו קרבן הפסח מחייב את עם ישראל לדורותיו לדלג ולפסוח על כל בעיות ההווה, להרגיש ולהכיר את מעלתו וחשיבותו העצומה בעיני ה' יתברך, וכך לפעול ולהתקדם אל הגאולה השלמה. כל פרקי הספר חשובים, אך לדעתי 'הדובדבן בקצפת' של הספר המיוחד הזה, שלמדנותו אינה פוגעת בבהירותו, הוא הפרק האחרון, הכולל כעשרים דיונים בחידושי הסטייפלר זצ"ל - הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי גיסו של החזון איש, בספרו 'קהילות יעקב' על מסכת פסחים. הקונטרס הזה נפתח בשיר הלל לספר הנפלא 'קהילות יעקב' שמקיף את כל התלמוד, ספר ללא תואר וללא הדר חיצוני - תמיד באותה כריכה שחורה פשוטה וחלקה ובאותיות רש"י צפופות, ספר שמשלב למדנות עמוקה עם בהירות

מתוקה. הרב דביר מספר על 'פגישתו' הראשונה עם הספר בשיעור א' בישיבה הגבוהה ועל התפקיד החשוב שהיה ל'קהילות יעקב' בחינוך לעמקות בלימוד גם שלו וגם של למדנים אחרים. בהערותיו בקונטרס זה הוא דן בקטעים מדברי הסטייפלר בענייני קרבן פסח, מקשה ומתרחץ ומדייק ולעיתים מוסיף מקורות וראיות, והדברים מאירים ושמים. הספר החשוב הזה 'פסח לה' יצא לאור בינתיים במהדורה זמנית מצומצמת, וניתן להשגה גם כקובץ אלקטרוני אצל המחבר או בקישור <https://katze.net/9131c6>. אני מברך את ידידי הרב דביר החרוץ והמוכשר שימשיך להפיץ את פירותיו המתוקים עוד שנים רבות בריאות וטובות.

ר' משה בן נחמן. ביוגרפיה אינטלקטואלית. עודד ישראלי. ירושלים, מאגנס, תשפ"א. 440 עמ' (oyisraeli@gmail.com)

הרמב"ן זצ"ל הוא מן החשובים והמפורסמים בגדולי ישראל מתקופת הראשונים. יצירתו מקיפה את התורה כולה - פרשנות התלמוד ופסקים, פירושי תנ"ך וספרי הגות, רישומי ויכוחים עם נוצרים ודברי הגות ומחשבה, פשט ורמז ודרש וסוד. נוסף על כך עסק בצרכי ציבור, התערב והשפיע והכריע בפולמוסים תורניים-ציבוריים, היה נציג יהודי ספרד בוויכוח ברצלונה המפורסם, ובסוף ימיו ממחדשי היישוב היהודי בארץ ישראל. 'אביהם של ישראל' הוא נקרא בפי מרן הראי"ה ובפי רבים אחרים, ולא לשוא. הרב פרופ' עודד ישראלי, בוגר הישיבה וה'כולל' בשעלבים ולפנים רבו של קיבוץ מגדל עוז שבגוש עציון, עושה חיל גם באקדמיה, ועתה הוא משמש כחוקר ומרצה במחלקה למחשבת ישראל באוניברסיטת בן גוריון שבנגב. זהו ספרו השלישי (שני הקודמים עסקו בעיונים ומחקרים בספר הזוהר), והמיוחד שבספר מקיף ומרתק זה הוא הקישור שעושה המחבר בין תורתו של הרמב"ן בשלבי חייו השונים לבין מקומות התורה הגדולים בימיו, שהרי למרות שנולד בעיר גירונה שבספרד הנוצרית וכמעט כל חייו חי בה - מקורות ההשפעה התורנית עליו נעים מצרפת של בעלי התוספות, שלתורתם התוודע בעיקר בזכות קרובו ומחוננו רבינו יונה גירונדי שלמד תקופה מסוימת בישיבת חכמי איוורא שבצפון צרפת והעביר מתורתם בעל פה ובכתב לספרד, דרך תורת גדולי ספרד ופרובנס בדורות שלפניו, ועד הגאונים, חכמי צפון אפריקה ומקובלי דורו. בספר דן פרופ' ישראלי ביצירתו של רמב"ן מזווית ראייה ביוגרפית, היסטורית ותרבותית, ומתאר את תולדות יצירת חיבוריו תוך התייחסות למהלך חייו. לדעתו יש להבין את עולמו הרוחני של הרמב"ן על רקע מכלול יצירתו, כולל החלקים ממנה שנראים לכאורה שוליים וצדדיים ולא במרכז חייו הרוחניים, שהרי כשישים שנה חרש וזרע הרמב"ן במרחבי התורה השונים, ועם ישראל לדורותיו נהנה באופן מופלג מהפירות המופלאים שצמחו בשדותיו. הספר כולל תשעה פרקים, שכל אחד מהם מתמקד ב'תחנה' אחרת בחיי הרמב"ן - היצירה התלמודית-הלכתית בצעירותו, פולמוס הרמב"ם ומה שסביבו, פירוש התורה, קבלת הרמב"ן, היחס לעבודת ה' על פי כתיב הרמב"ן השונים, החלק של הרמב"ן בפולמוס היהודי-נוצרי, הרמב"ן בארץ ישראל בסוף ימיו וההשלמות שלו ליצירותיו. לכל זה הגיע פרופ' ישראלי אחרי לימוד רב-שנים ובידורים ממצים שהקיפו את תורת הרמב"ן כולה ואת המון המחקרים והביוגרפיות שכבר נכתבו סביבו וסביב תורתו במהלך הדורות, והתוצאה בהחלט משובחת.